

Foto: Fieke Barten

werk zes weken in weer en wind moest standhouden. Er werd speciale lijm en acrylverf gebruikt om er voor te zorgen dat de kunstwerken heel zouden blijven. Op zaterdag 8 september werden alle 'ogen' van de leerlingen verzameld en bevestigd aan een verticaal geplaatst hekwerk van betonijzer dat met slingers en kronkels was opgesteld langs de kunstroute midden in het centrum van Sint-Michielsgestel. Het was een fantastisch gezicht, al die ogen, strak boven en naast elkaar opgehangen op die meanderende schutting van betonijzer. Veel mensen noemden het kinderkunstwerk het pronkstuk van de kunstroute. Het was in ieder geval zeker het meest bezochte kunstwerk van de route. Altijd stonden er wel mensen bij te kijken. Vaak natuurlijk ook kinderen die hun eigen oog op het kunstwerk terugzochten en het lieten zien aan hun ouders, vrienden of kennissen.

Op een woensdagmiddag zes weken na de opening, werden de kleine kunstenaars uitgenodigd om hun eigen oog weer op te komen halen. Het was er erg druk die middag, bijna alle kinderen zijn langs geweest om hun bijdrage aan de kunstroute weer mee naar huis te nemen. □

Nol Trum is onderwijzer aan de basisschool St. Jozef in Den Dungen en schoolnatuurtuinpromotor.

Het adres van de school:
Weidestraat 18, 5275 AR Den Dungen (N.Br.), tel. 073-5941616

Springzaad:

samen werken aan meer vrije ruimte voor natuur en kinderen

Marianne van Lier en Willy Leufgen

---

28 en 29 september j.l. werd in Rotterdam, tijdens een tweedaagse ontmoeting van 25 enthousiaste deelnemers uit de wereld van de natuur- en milieu-educatie, het basisonderwijs, maar ook het kindvriendelijke tuinontwerpen aanlegvak, een nieuwe netwerk-groep opgericht: SPRINGZAAD, een netwerk voor allen die dromen van waardevolle, (natuur)pedagogisch begeleide buitenruimte of die er al langer een werkelijkheid in hebben gevonden.

Het bloed kruipt...

Als kinderen al zochten we beiden 'natuurlijkerwijs' en speels de ruimte, waarin het leven zich vooral beweegt: de één de uiterwaarden van de Rijn, de nabije bossen, velden, de grote moestuinen van nog ruraal levende grootouders, de ander de stedelijke equivalenten in stadspark, ruderaal gebied aan de stadsrand en vroeg NJN-gestruin. We kozen bewust voor studies - pedagogie en biologie - die de ontwikkeling van het leven zelf tot onderwerp hebben, maar er bleef gelukkig genoeg vrije tijd over voor 'echt' natuurbeleven, zodat we de draad met onze oorspronkelijke behoeften niet verloren. En ook al werkten wij als jonge volwassenen in stedelijke benauwdheid in scholen, tehuizen, in informatiewinkels e.d., er bleef steeds die drang naar natuurrijke ruimte, vrijheid. Extra sterk ervoeren we dit in de grootste stad waar we ooit woonden: Hamburg. We werkten daar begin jaren '80 op een "avonturenbouwspeelplaats" in een roerige arbeiderswijk, met een prachtige verscheidenheid aan kinderen, waarnaar we nog jaren nadien heimwee hadden. Maar de stad zelf bleek een 'ecologische ramp'. De zoektocht ging verder. Via natuurtuinwerk met educatieve taken kwam uiteinde-

lijk begin jaren '90 "Oase" in zicht. En steeds maar weer speelde een diep verlangen naar meer vrije ruimte, niet alleen voor de zich ontwikkelende natuur, maar ook voor de zich ontwikkelende mens, volwassenen én kinderen, een cruciale rol in ons leven.

We stikten zelf bijna letterlijk door de sfeer van luchtplaatsen à la Bijlmerbajes, de fantasieloosheid van 30x30 tegelpleinen met Heras-hekwerken, die ons rondom scholen, kinderspeelplaatsen e.d. tegemoetstraalde. In Hamburg hadden we zelf ondervonden dat het zonder al te veel moeite compleet anders kan. We wisten dus zeker dat we geen illusie nastreefden.

In onze Oase-tuin zagen we dat de kinderen zich er heel prettig voelden en dat ze veel fantasie ontwikkelden in hun spel. Fantastisch, maar tegelijk ook voor ons, net als voor vrijwel alle beheerders van openbaar toegankelijke tuinen, een reden tot zorg. De zich ontwikkelende natuur is zo kwetsbaar dat we van iedereen (duş ook van de kinderen) moeten vragen niet van de paadjes af te gaan. Toch jammer, denk je dan soms als een kind iets spannends ziet waar zij of hij niet dichterbij mag komen.

Bloeiend en boeiend: op zoek naar goede voorbeelden

We zoeken al vele jaren naar natuurrijke plekken, waar kinderen wél de ruimte krijgen om te spelen en te ontdekken en we vonden ze ook: fantasierijke tuinen bij scholen in Bremen en in de omgeving van Keulen en Düsseldorf eind jaren '80, reliëfrijke, mooi gelegen schoolnatuurtuinen en plekken bij kinderdagverblijven en kleuterscholen in Midden-Zwitserland in 1989, en dezelfde en vergelijkbare plekken ook nog eens in 1997. En steeds maar weer

gingen we, o.m. voor Oase-artikelen, op zoek naar werkelijk stimulerende plekken rondom scholen, buurtcentra of speelplekken voor kinderen in Nederland en Vlaanderen. We probeerden ze in te plannen tijdens Oase-excursies, om ook een groter publiek op alternatieven te wijzen. En we merkten dat we niet alleen stonden in ons gevoel van verbijstering, hoe het toch mogelijk is, dat een land, waarin toch best veel aandacht is voor onderwijsvernieuwing zo achter kan blijven op het gebied van natuurrijke schoolomgevingen.

Soms gebeurde er ook iets echt bemoeidigends: zoals de hoofdprijs die Nol Trum van Basisschool Sint Jozef in Den Dungen won in het kader van een wedstrijd voor een mooiere schoolomgeving in Noord-Brabant (Oase, 1999/4, 2000/1) of het enthousiasme van de kinderen die samen met o.a. Sigrun Lobst meegewerkt hadden aan de omvorming van een doodsaai tegelplein naar een kindernatuurtuin achter een buurthuis in Rotterdam Feijenoord (Oase, 2000/3).

Twee Utrechtse studenten, Anneke van Rijn en Paula van Lith, onderzochten in 1999 in het kader van het project "Bloeiend en boeiend" vijf scholen, waarvan we wisten dat ze met succes een schoolnatuurtuin hadden aangelegd. Wij waren er vooral heel benieuwd naar welke factoren een rol spelen, waardoor kon juist op deze scholen een goede schoolnatuurtuin ontstaan? Hun rapport, "Schoolnatuurtuinen in het basisonderwijs - een case-study-onderzoek" is een relatieve bestseller onder de - bescheiden - Oase-publicaties geworden: hij kwam op talrijke goede, vruchtbare plekken terecht.

Naturelebnisräume

Voorlopig hoogtepunt van onze omzwervingen en zoektochten was de deelname dit voorjaar aan een meerdaagse excursiereis met Duitse tuinontwerpers langs zeven prachtige schoolnatuurtuinen in Noord-Beieren, georganiseerd door Reinhard Witt. (Zie ook het verhaal van Marleen van Tilburg op de volgende bladzijde.) Het bij ons groeiende besef, dat ons streven naar meer van dat soort locaties in Nederland een wat steviger structuur vereiste kreeg haar laatste

Matthijs de Gruijter laat Natuurspeelplaats De Botte Spijker zien. Foto: J. Onck

duwtje. We verstuurden aan meer dan 100 ons bekende adressen vragenformulieren over werkzaamheden en wensen op het gebied van natuurrijke schooltuinen inclusief de vraag, of men iets voelde voor een landelijk samenwerkingsverband. Een wervende nieuwsbrief over "Leven met verschillen" - over biodiversiteit dankzij schoolnatuurtuinen - ontwikkeld door Kees Both (al decennia op de bres voor natuurrijkere schoolomgevingen!) van het CPS in Amersfoort i.s.m. Stichting Oase en de Universiteit Utrecht (Marjan Margadant, leerstoel NME) voegden we toe. Een verrassend hoog aantal (48), overwegend zeer inhoudelijke en positieve reacties, versterkte bij ons het vermoeden, dat deze nieuwe netwerkgroep zeer gewenst is.

Kindernatuur in Rotterdam

Samen met een kleine voorbereidingsgroep ontwikkelden we een zo gevarieerd mogelijk programma voor twee eerste kennismakingsdagen in Rotterdam. We bezochten met elkaar "De Enk" in Rotterdam-Zuid, een schooltuincomplex met vele fantasierijke, fraaie, natuurrijke elementen in de randen van het terrein, een klein buurtspieplekje "De Kuil" in Rotterdam-Zuid, "Punt-50", een kindernatuurtuin achter een buurtcentrum in Feyenoord, een natuurontwikkelingsproject op het **Brienenoordeiland**, waar Stichting Ark in de vorm van veldlessen natuur-educatie organiseert, een schooltuin

van de Vrije School **Vredenhof** in Kralingen, waar kunstenaars bijzondere speelobjecten en een tuin-op-poten hebben gerealiseerd, een schoolplein van een kleuterschool in omvorming in **Blijdorp**, en tenslotte "De Botte Spijker", een vml. avonturenbouwspieplek, die nu omgevormd wordt tot natuurspieplek.

Ook al door het prachtige weer een groot succes!

Naast het bezoek aan al die inspirerende tuinen was er voldoende tijd, om informeel ervaringen uit de eigen werkomgeving en educatief materiaal uit te wisselen en naar dia's en een videofilm van verwante initiatieven in Engeland en Duitsland te kijken. Het bespreken van toekomstige activiteiten en het met elkaar zoeken naar een pakkende naam, behoorde natuurlijk ook tot het programma.

Foto: Jeroen Onck

U leest voor het eerst iets over "Leven met verschillen" en "Springzaad" en heeft belangstelling voor het nieuwe netwerk?

Neem dan contact op met het secretariaat en wij sturen u een nieuwsbrief en een aanmeldingsformulier toe.

"Springzaad", secr. Kloosterstr. 5a, 6641 KW Beuningen, tel./fax 024-6771974, e-mail: oasenet@wish.nl

Niches voor springzaad

De talloze dromen kunnen nu in een sterker verband gestalte krijgen: er moeten immers nog zoveel meer van dit soort plekken komen, inspirerende voorbeelden zouden bekender mogen worden door excursies, een videofilm zou gewenst zijn, een standaardboek à la "Natur-Erlebnis-Räume" of op z'n minst een wervende brochure zou geschreven kunnen worden, passend lesmateriaal moet er komen, leerkrachten, docenten van PABO's, NME-medewerkers, ecologische hoveniers enz. enz. zouden er enthousiast voor gemaakt moeten worden. Nou ja, "packen wir es an..." zeggen ze dan bij de oostburen.

Uit de namen die op de bijeenkomst in Rotterdam naar voren kwamen was er een die ons (het voorbereidingsgroepje) het meest aansprak: "Springzaad" (een passende ondertitel zal wijzen op de precieze bedoelingen). Concrete afspraken voor werkgroepen - een nieuwsbriefgroep komt nog dit jaar bijeen, een websitegroep begin 2002 - en een programma voor 2002 zijn al gemaakt.

En via de telefoon, CD-Rom (een van de deelnemers, Jeroen Onck uit Hoogvliet, zorgde voor prima foto's op een CD) en e-mail ("zouden we niet kunnen beginnen met een sprookjesachtig kinderboek over al die heerlijke natuurrijke plekken waarvan we dromen, cq. die Nederland ondanks alles toch nog rijk is", vroeg Sigrun Lobst uit Rotterdam zich af) gebeurt er al van alles.

We hebben er veel vertrouwen in, dat "Springzaad" kiemplekken zal vinden: een prachtige groep mensen met een indrukwekkende 'spirit' en een ijzersterke droom! □

Schoolnatuurtuinen in Beieren

Marleen van Tilburg

Wat voor invloed heeft de omgeving en het spelen in deze omgeving op de groei van een kind? Deze en nog vele andere vragen over dit onderwerp houdt heel wat mensen bezig.

Met deze vraag in mijn achterhoofd heb ik de afgelopen vakantie, met mijn vriend Wim Niemanisverdriet, een aantal zogenaamde schoolnatuurtuinen in het zuiden van Duitsland bezocht.

Aanleiding hiertoe waren enthousiaste verhalen van Mariaanne van Lier en Willy Leufgen van Stichting Oase over hun contacten in Duitsland met o.m. Reinhard Witt, auteur van een indrukwekkende hoeveelheid prachtige natuurtuinboeken. Reinhard houdt zich al vele jaren bezig met het realiseren van een natuurrijke ervaringswereld voor kinderen. Gewapend met zijn boek "Natur-Erlebnis-Räume - Neue Wege für Schulhöfe, Kindergärten und Spielplätze" zijn we op weg gegaan naar Beieren, om daar op de lijn Nürnberg-Augsburg-München een aantal van deze paradijsjes te bezichtigen.

Wat wij daar aantroffen, overtrof onze stoutste verwachtingen.

Een vijftal tuinen, openbare en schooltuinen, genoemd in het boek, zijn door ons intensief bekeken en bewonderd.

Door de bouw en het gebruik van veel materialen als (natuur)steen en hout, in combinatie met inheemse planten, bomen en struiken, zijn er leefwereldjes ontstaan, waarin kinderen zich met al hun

fantasie volledig uit kunnen leven.

Waar hier in Nederland nog met angst en huiver tegen mijn droom van een twee meter hoge klimmuur voor kinderen wordt aangekeken, lijkt het alsof men daar in Duitsland 2 m nog niet hoog genoeg vindt. Hoogteverschillen, nagebootste rotspartijen, begroeid met o.a. rozen, liguster en vele andere kwetsbare en minder kwetsbare planten, vuur- en waterplaatsen, niets leek te gek. Het was er al-

lemaal. Overal bespeurde ik de vrije geest die kinderen de ruimte gunt om op hun eigen manier, met hun eigen lef en angsten,

hun grenzen te leren ontdekken en waarschijnlijk te verleggen.

Helaas was het vakantietijd, dus konden we het genoeg niet ervaren om de terreinen in vol bedrijf te zien. De paar kinderen echter die thuis gebleven waren en toch in de omgeving aan het spelen waren, kwamen met enthousiaste verhalen over de mogelijkheden die de schoolomgeving hen bood. Ons enthousiasme leken ze echter toch een beetje overdreven te vinden. Voor hen was het gewoon een feit dat deze tuin er lag. Dat het er fijn was om te spelen, lekker met water te klieren, hoge wanden te beklimmen en verstopspelletjes te kunnen doen waartoe de verschillende plekjes aanleiding gaven was vanzelfsprekend, en dat is ook precies wat het zou moeten zijn.

Dat het ook in Duitsland een moeizaam proces is geweest om voor elkaar te krijgen, dat er nu, na vele jaren, een groot aantal schitterende voorbeelden liggen van natuurrijke kinderleefruimten, moge duidelijk zijn. De inzet, het geloof en de lange adem van verschillende mensen is nodig geweest om tot een dergelijk resultaat te komen. Nu liggen ze er, na jaren van strijd, overleg, hoop, frustratie, doorzettingsvermogen en het intense geluk dat de droom toch werkelijkheid geworden is, de prachtige NatuurErvaringsRuimtes die, voor mij althans, het levende bewijs zijn dat we onze dromen niet moeten opgeven. Wie meer over deze school- en buurtspeelplekken wil lezen, raad ik het boek van Reinhard Witt met klem aan:

NaturErlebnisRäume, Manfred Pappler en Reinhard Witt, ISBN 3-7800-5268-7. (ook te bestellen via Stichting Oase).

Deze tekst werd eveneens gepubliceerd in de nieuwsbrief van Vereniging Wilde Weelde, 3-2001.